

سرشناسه:	شیرودی، مرتضی، ۱۳۴۱ -
عنوان و نام پدیدآور:	جنبش‌ها و نهضت‌های سیاسی اسلامی معاصر / نویسنده مرتضی شیرودی؛ تهیه‌کننده پژوهشکده تحقیقات اسلامی.
مشخصات نشر:	قم: زکرم هدايت، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهري:	۲۰۰ ص.
شابک:	۲۰۰۰ ریال - ۰۸۹ - ۲۴۶ - ۹۶۴ - ۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی:	فبا
یادداشت:	کتابنامه: ص ۱۹۱ - ۲۰۰؛ همچنین به صورت زیر نویس.
موضوع:	جنبش‌های اسلامی
موضوع:	جنبش‌های اسلامی -- تاریخ
شناسه افزوده:	پژوهشکده تحقیقات اسلامی.
رده‌بندی کنگره:	۱۳۹۰ ج ۹ ش ۲۳۳/ BP
رده‌بندی دیویی:	۲۹۷/۴۸۲
شماره کتابشناسی ملی:	۲۲۵۱۴۳۲

جنبش‌ها و نهضت‌های سیاسی اسلامی معاصر

پژوهشکده تحقیقات اسلامی

www.ketab.ir

جنبشها و نهضت‌های سیاسی اسلامی معاصر

موضوع: سیاسی • نویسنده: مرتضی شیرودی
• تهیه‌کننده: پژوهشکده تحقیقات اسلامی
نماینده ولی فقیه در سپاه • ناشر: زمزم هدایت
• صفحه‌آرا: حمزه زاهدی • چاپ: سپهر
نوبت چاپ: اول • تاریخ چاپ: تابستان ۱۳۹۰
• شمارگان: ۳۰۰۰ • قیمت: ۳۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۲۴۶ - ۰۸۹ - ۲

قم، خ شهید فاطمی (دور شهر)، نبش فاطمی ۳، پلاک ۸۱
تلفکس: ۰۲۵۱ - ۷۷۳ - ۷۳۵، همراه: ۰۲۵۱ - ۷۷۳ - ۲۵۳ ۲۸ ۸۷
صندوق پستی: ۶۴۱ - ۳۷۱۸۵ E.mail: tooba@ofogh.net

فهرست

مقدمه ۱۱

بخش اول: کلیات

۱. تعاریف و کلیات ۱۷

۱. نهضت و جنبش ۱۷

۲. سیاست ۱۸

۳. اسلام ۱۹

۴. معاصر ۲۰

۵. جمع‌بندی ۲۰

۲. آغازگران نهضت‌های اسلامی ۲۳

۱. جنبش وهابیت ۲۳

۲. جنبش شاه ولی‌الله دهلوی ۲۶

۳. جنبش سلفیه ۲۷

۴. جنبش هندی خلافت ۲۹

۵. جنبش بسنوسی ۳۱

۶. جنبش مهدی‌سودانی ۳۲

بخش دوم: جنبشهای اسلامی در خاور میانه

۳۶	مقدمه
۳۷	۳. نهضت‌های اسلامی ایران
۳۷	۱. جنبش تنباکو
۴۰	۲. انقلاب مشروطیت ایران
۴۲	۳. نهضت‌های اسلامی بعد از مشروطه تا سلطنت رضا خان
۴۴	۴. قیام مسجد گوهرشاد مشهد
۴۶	۵. قیام اسلامی ۳۰ تیر ۱۳۳۱ ش
۴۹	۴. نهضت‌های شیعیان عراق
۵۰	قیام‌های دهه آخر قرن سیزده خورشیدی در عراق
۵۱	نهضت اسلامی شیعیان در سه دهه بعد
۵۲	تداوم نهضت اسلامی عراق در دهه ۳۰ و ۴۰ شمسی
۵۴	قیام شیعیان جنوب عراق
۵۷	۵. نهضت‌های فلسطین
۵۹	علل شکل‌گیری مبارزات مردم فلسطین تا پایان جنگ جهانی دوم
۶۱	تشکیل اسرائیل غاصب و مبارزات فلسطین
۶۳	انقلاب اسلامی ایران و مسأله فلسطین
۶۵	انتفاضه
۶۷	۶. نهضت‌های لبنان
۶۹	جنبش آزادیخواهی در لبنان تا زمان استقلال
۷۲	نهضت اسلامی در هواداری از فلسطینی‌ها
۷۴	جنبش شیعیان لبنان در دهه‌های اخیر
۷۷	۷. نهضت اسلامی در افغانستان
۷۸	عوامل بروز جنبش‌های اسلامی در افغانستان
۸۱	هدف‌های جنبش اسلامی افغانها
۸۲	نقش علما در رهبری حرکت‌های اسلامی افغانستان
۸۳	دستاوردهای نهضت اسلامی افغانستان

بخش سوم: جنبشهای اسلامی در شمال آفریقا

۸۸	مقدمه
۸۹	۸. جنبش اخوان المسلمین (۱)
۹۰	علل و زمینه‌های پیدایش جنبش اخوان
۹۲	اهدافها و خواسته‌های اخوان المسلمین
۹۴	رهبران و بزرگان اخوان المسلمین
۹۶	مهمترین ویژگیهای اخوان المسلمین
۹۸	دستاوردهای مبارزه
۱۰۱	۹. جنبش اخوان المسلمین (۲)
۱۰۲	اخوان المسلمین در سودان
۱۰۴	اخوان المسلمین در اردن
۱۰۶	اخوان المسلمین در سوریه
۱۰۷	جمع‌بندی
۱۰۹	۱۰. جنبشهای اسلامی در شمال آفریقا
۱۰۹	الجزایر، سرزمین مجاهدین سخت کوش
۱۱۴	تونس، کشوری کوچک با حرکت اسلامی نیرومند

بخش چهارم: جنبشهای اسلامی در سایر نقاط جهان

۱۲۰	مقدمه
۱۲۱	۱۱. حیات مجدد اسلام در آسیای مرکزی و قفقاز
۱۲۱	علل پیدایش حرکت اسلامی
۱۲۴	طلایه‌داران حرکت اسلامی
۱۲۶	بازتاب و ثمرات جنبش اسلامی
۱۲۹	۱۲. حرکت‌های اسلامی در شبه قاره هند و جنوب شرقی آسیا
۱۲۹	شبه قاره هند
۱۳۱	پاکستان
۱۳۲	کشمیر

۱۳۳	اندونزی
۱۳۵	فیلیپین
۱۳۶	مالزی
۱۳۹	۱۳. نهضت‌های اسلامی در سایر کشورهای مسلمان (۱)
۱۳۹	جنبش اسلامی بحرین
۱۴۰	انگیزه‌ها و هدف‌ها در جنبش اسلامی بحرین
۱۴۳	گروه‌ها و رهبران سیاسی جنبش اسلامی بحرین
۱۴۴	پیامدهای مبارزه اسلامی مردم بحرین
۱۴۵	جنبش اسلامی در حجاز و عربستان سعودی
۱۴۶	عوامل بروز جنبش‌های اسلامی در حجاز و عربستان سعودی
۱۴۸	رهبران حرکت اسلامی حجاز و عربستان سعودی
۱۴۹	پیامدهای مبارزه سیاسی در حجاز و عربستان سعودی
۱۵۱	۱۴. نهضت‌های اسلامی در سایر کشورهای مسلمان (۲)
۱۵۱	جنبش اسلامی در ترکیه
۱۵۲	زمینه‌ها و هدف‌ها در جنبش اسلامی ترکیه
۱۵۶	رهبری و آثار جنبش اسلامی ترکیه
۱۵۷	جنبش اسلامی در سومالی
۱۵۸	علل و اهداف مبارزه اسلامی در سومالی
۱۵۹	رهبری جنبش اسلامی سومالی و پیامدهای آن
۱۶۱	۱۵. حرکت‌های اسلامی در آمریکا و اروپا
۱۶۱	جنبش اسلامی سیاهپوستان آمریکا
۱۶۲	مروری بر تاریخچه جنبش اسلامی سیاهان آمریکا
۱۶۳	رهبران جنبش اسلامی سیاهان
۱۶۵	انگیزه‌های تأسیس کانون ملت اسلام
۱۶۶	آثار نهضت اسلامی سیاهان
۱۶۸	جنبش اسلامی در بوسنی و هرزگوین
۱۶۹	ریشه‌های حرکت اسلامی در بوسنی و هرزگوین

۱۷۱	هدفها و خواسته‌های جنبش اسلامی در بوسنی و هرزگوین
۱۷۳	رهبران حرکت اسلامی در بوسنی و هرزگوین
۱۷۴	آثار مبارزه جنبش حرکت اسلامی

بخش پنجم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

۱۷۸	مقدمه
۱۷۹	۱۶. اثرات انقلاب اسلامی بر جنبشهای سیاسی اسلامی معاصر
۱۷۹	زمینه‌های تأثیرپذیری جنبشهای اسلامی از انقلاب اسلامی ایران
۱۸۱	بازتاب انقلاب اسلامی ایران بر جنبشهای اسلامی معاصر
۱۹۱	فهرست منابع

مقدمه

جنبش و نهضت اسلامی سابقه‌ای به قدمت اسلام دارد. زیرا پس از رحلت پیامبر ﷺ، با غصب خلافت از علی بن ابی طالب علیه السلام و خانه نشین کردن امام حسن مجتبی علیه السلام و به شهادت رساندن حسین بن علی علیه السلام و یارانش، اسلام به انحراف کشانده شد. از این رو شیعیان مجبور شدند به منظور بازگرداندن جامعه به اسلام ناب و خالص زمان پیامبر ﷺ و رسوای نمودن خطوط انحرافی، تن به جنگهای جمل، نهروان، صفین و واقعه جانسوز کربلا و... بدهند. جنگهایی که همگی ساخته و پرداخته دشمنان و منحرفان بود! در دوره‌های بعد نیز جنبش اسلامی در واکنش به مهجور شدن اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله و افزایش انحطاط مسلمین که ناشی از استبداد امویان، ظلم عباسیان، فساد عثمانیان^۱ و... بود، ادامه یافت؛ اما آنچه جنبش اسلامی معاصر را برجسته‌تر از گذشته می‌سازد، ورود استعمار به کشورهای اسلامی است که علاوه بر انگیزه قبلی همچون ظلم، استبداد و فساد داخلی، انگیزه جدیدتری را برای برپایی اینگونه جنبشهادر دوره معاصر پدید آورده است.

۱. آغازگر هیچیک از این جنگها شیعیان نبوده‌اند.

۲. منظور از عثمانیان، امپراتوری عثمانی است.

هدف جنبشهای اسلامی، نجات اسلام از انحراف و بدعت، پیاده شدن اسلام در زندگی سیاسی اجتماعی مردم، یا براندازی حکومت‌های مستبد و تشکیل حکومت اسلامی بوده است.

در دوره معاصر نیز دستیابی به استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و... از طریق مبارزه همه جانبه با اشغالگران و استعمارگران به مجموعه هدفهای جنبش اسلامی اضافه شده است. جنبشهای اسلامی برای نیل به هدفهای مذکور بر اساس اسلام و اصول قرآن به فعالیت پرداخته‌اند، گرچه به دلیل این که بعضی از این جنبشها به فهم و درک درستی از اصول و اساس اسلام دست نیافته‌اند، خود موجب انحطاط بیشتر مسلمین نیز شده‌اند.

رهبری جنبشهای اسلامی شیعی عمدتاً با روحانیان بوده است. روحانیان پس از امامان معصوم، هدایت شیعیان را به عهده داشته و راز موفقیت آنان در این هدایت و رهبری، عدم وابستگی مالی به دولتها، حضور در اقصی نقاط کشورهای اسلامی و زندگی زاهدانه و توأم با تقوای آنان بوده است، اما وابستگی مالی و فکری روحانیت سنی به دولتها که خود ناشی از پذیرش حکام وقت بوده، آنها را از ایفای نقش رهبری مردم علیه استبداد داخلی و استعمار خارجی باز داشته است، ولی جنبشهای اسلامی سنی از سوی کسانی رهبری شده است که مبرای از این وابستگیها بوده‌اند. به همین دلیل روحانیت سنی کمتر از روحانیت شیعه در جهت تغییر و تبدیل وضع موجود به وضعی به دور از ظلم و بی عدالتی کوشیده است و عموماً خواستار اصلاح و نه تغییر (انقلاب) ساختار نظام سیاسی موجود بوده است.

برخی از جنبشهای اسلامی در نیل به هدفهای خود در طی تاریخ، ناموفق مانده‌اند یکی از علتهای عمده تداوم جنبش اسلامی در دوره معاصر به مسأله مذکور برمی‌گردد. البته جنبش اسلامی معاصر از توفیق‌های نسبی چون سهیم شدن در قدرت سیاسی و یا تشکیل حکومت بهره‌مند شده است، اما این پیروزی‌ها

زودگذر و ناپایدار بوده است. (به استثنای انقلاب اسلامی ایران) علت چنین ناکامی را باید در مقولاتی مانند ناتوانی در ایجاد وحدت بین قشرهای مختلف جامعه، اتکا و یا به کارگیری گروه اندکی از مردم به جای تکیه بر همه مردم و مهمتر از همه فقدان رهبری واحد، مقبول و توانا جستجو کرد. در پایان تذکر سه نکته را لازم می‌دانیم:

۱. در مجموعه مباحث این کتاب، همه جنبشهای اسلامی مورد بررسی قرار نمی‌گیرد، بلکه آن دسته از جنبشهای اسلامی معاصر که صرفاً جنبه سیاسی دارند، به طور مختصر تشریح می‌شوند.

۲. در مباحث حاضر، از منابع متعددی استفاده شده است. این مسأله به معنای تأیید نویسنده، ناشر و محتوای منابع نیست.

۳. این متن بدون راهنمایی‌های دلسوزانه و خالصانه دکتر محمدباقر حشمت‌زاده به سامان نمی‌رسید، از این رو، از زحمات وی در تهیه و تنظیم متن حاضر، صمیمانه تشکر می‌کنیم.

معاونت گروه سیاسی پژوهشی
پژوهشکده تحقیقات اسلامی